

**YENİ BİR TANPINAR
BİYOGRAFİSİ: BİR RÜYADAN
KOPMUŞ GİBİ:
AHMET HAMDİ TANPINAR**

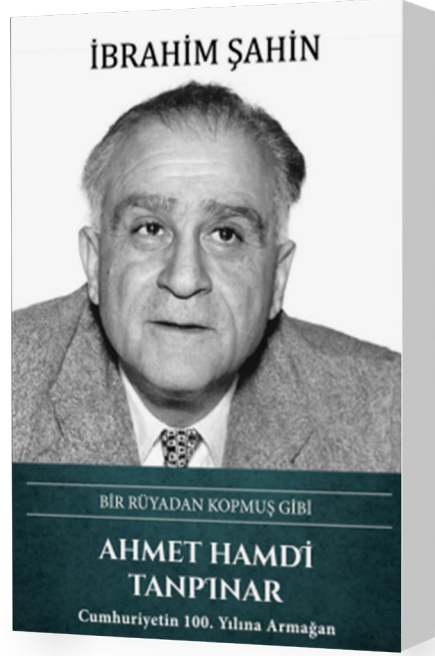
Seda Alabulut

Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları arasında neşredilen *Bir Rüyadan Kopmuş Gibi: Ahmet Hamdi Tanpınar*, adlı biyografik eser “2023 Cumhuriyetin 100. Yılına Armağan Yayın Projeleri” kapsamında okurla buluştu. İbrahim Şahin’in kaleme aldığı eser, Tanpınar’ın hayatını ve yazı serüvenini geniş bir tarihsel arka plan içinde ele alırken, onu Cumhuriyet dönemi kültür ve sanat dünyasının merkezinde konumlandırılan kapsamlı bir portre çiziyor.

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığının destekleriyle hazırlanan ve Şubat 2026’da¹ okurla buluşan eser, biyografi türünü dar bir kronolojik çizgiye indirgemeyen; ele aldığı şahsiyeti tarihsel bağlamı, kültürel çevresi ve düşünsel yönelimleriyle birlikte ele alan bir çalışma olarak dikkat çekiyor.

Takdim, sunuş ve ön söz metinlerinin ardından sekiz ana bölüm hâlinde ciddi bir editoryal düzen içinde ilerleyen kitap, Tanpınar’ın hayatını yalnızca olaylar dizisi olarak aktarmakla yetinmez; estetik tercihlerini, düşünce dünyasını ve üstlendiği kamusal görevleri yaşadığı dönemin şartlarıyla birlikte sunar. Böylece biyografik anlatı, tarihsel arka planla sürekli ilişki içinde ilerler.

Eser, Tanpınar’ın hayatını kronolojik bir çerçeve içinde, belirli bir tarihsel akışa bağlı kalarak yapılandırır. İmparatorluğun çözülüş yıllarından Cumhuriyet’in kurucu evresine uzanan

geniş zaman dilimi, erken eğitim tecrübeleri ve ilk etkilenmelerle başlatılır; ardından öğretmenlik yılları, akademik faaliyetler, yayıncılık çalışmaları ve siyasal çevrelerle kurulan temaslar gelişimsel bir hat üzerinde ele alınır. Özellikle son bölümlerde yer alan Paris yılları, geç dönem yazıları ve siyasal değerlendirmeler, anlatının yönünü belirgin biçimde değiştirir; geleneksel bir biyografi kapanışından ziyade, düşünsel bir muhasebe ve estetik bir tamamlanma izlenimi yaratır.

Eserin ön sözünde İbrahim Şahin, biyografi yazmanın güçlüklerine dikkat çekerek eserin temel hareket noktasını açık biçimde ortaya koyar. Şahin’e göre bir biyografi, yalnızca vesikaların bir araya getirilmesiyle kurulan nesnel bir anlatı değildir. Biyografi, yazarın malzemeye bakış biçimi, yorumlama tarzı ve insan anlayışıyla şekillenen bir inşa sürecidir. Tanpınar üzerine daha önce

¹ İbrahim Şahin, *Bir Rüyadan Kopmuş Gibi: Ahmet Hamdi Tanpınar*, Türk Kültürüne Hizmet Vakfı Yayınları, Ankara 2026.

yapılmış çalışmaların varlığı, Şahin'in değerlendirmesinde bu biyografinin yükünü hafifletmek yerine ağırlaştırır bir unsur olarak ortaya çıkar. Çünkü mevcut literatür içinde yeni ve anlamlı bir söz söyleyebilmek, bilgi aktarmaktan başka kavrayış derinliği geliştirmeyi gerektirir. Şahin, bu nedenle Tanpınar biyografisini, arşiv malzemesi ve yayımlanmamış belgelerle desteklenen fakat bunları salt belge olarak sıralamak yerine anlamlandırma çabasıyla ele alan bir çalışma olarak ele alır.

Ön sözde öne çıkan bir diğer husus, biyografi yazarının mutlak nesnelik iddiasından bilinçli biçimde uzak durmasıdır. Şahin, her biyografinin bir yorum içerdiğini, anlatılan kişinin aynı zamanda anlatılan dünyasıyla da ilişki içinde şekillendiğini vurgular. Bu yaklaşım, eserin Tanpınar'ı tekil ve kapal bir portre hâline getirmek yerine, farklı yönleriyle anlaşılmaya açık bir entelektüel olarak ele alacağını sezdirir. Tanpınar'ın edebî üretiminin çok yönlü yapısı, ideolojik konumlanışına dair tartışmalar ve kültürel kimlik meselesi etrafındaki değerlendirmeler, ön sözde açıkça işaret edilen temel meseleler arasındadır.

Şahin'in ön sözde belirlediği bu çerçeve, eserin planına da doğrudan yansımaktadır. Biyografiyi entelektüel bir oluş süreci olarak kavrayan bu yaklaşım, kitabın sekiz ana bölümden oluşan yapısında somutlaşır. Bu perspektiften bakıldığında "Bir İmparatorluk Çökerken" başlıklı birinci bölüm, Tanpınar'ın çocukluk ve ilk gençlik yıllarını, imparatorluğun çözülme süreciyle birlikte oluşan tarihsel ve kültürel atmosfer içinde ele alır. Bölümün alt başlıkları da bu kurucu çerçeve doğrultusunda seçilmiştir. Tanpınar'ın ailesi, çocukluk ve tahsil hayatıyla başlayan bölüm, bireysel kökeni temellendirirken Ker-

kük ve Antalya yıllarında yaşanan coğrafi hareketlilik, zihin ve kalbin birlikte olgunlaştığı bir birikim süreci olarak değerlendirilir. İlgili bölümde yer alan İstanbul'daki Darülfünun dönemi, estetik yönelimin belirginleştiği ve entelektüel çevreyle temasın yoğunlaştığı bir eşik olarak anlatıya dâhil edilir. Yahya Kemal'e duyulan hayranlık ve *Dergâh* çevresiyle kurulan ilişki, Tanpınar'ın edebî kimliğinin teşekkülünde belirleyici rol oynayan etkilenme alanlarını temsil eder. Bölümün ilk şiirler ve ilk tesirler üzerinden tamamlanması ise bu başlangıç safhasının yalnızca hazırlık niteliğinde olmadığını; üretimle somutlaşan bir bilinç evresi olduğunu gösterir. Bu bütünlük içinde birinci bölüm, Tanpınar'ın düşünsel ve estetik yönelişlerinin tarihsel bağlamla kurduğu ilişkinin başlangıç safhasını görünür kılan belirleyici bir konuma sahiptir.

Eserin ikinci bölümü "Bir İdealin Peşinde: Anadolu'da Bir Edebiyat Muallimi" başlığını taşır ve Tanpınar'ın mezuniyet sonrası Anadolu'daki öğretmenlik yıllarını "Darülfünundan Mezuniyet ve Erzurum", "Konya Erkek Lisesinde Bir Yalnız Adam" ve "Askerlik" alt başlıkları altında ele alır. Bu bölümde genç bir edebiyat öğretmenin Anadolu'nun farklı şehirlerinde edindiği tecrübeler, kültür, tarih ve medeniyet üzerine şekillenen bir idealin somut yaşantılarla sınırdığı bir dönem olarak değerlendirilir. Erzurum ve Konya yılları, taşra tecrübesinin zihinsel derinleşmeye eşlik ettiği bir arayış safhası şeklinde okunurken askerlik dönemi, bu arayışın içsel olarak yoğunlaştığı bir zaman dilimi olarak ele alınır. Böylece ikinci bölüm, Tanpınar'ın öğretmenlik yıllarını, Anadolu ile kurduğu temas üzerinden belirginleşen bir kültür idealinin teşekkül süreci bağlamında konumlandırır.

“Kendini Aramak Bulmak” başlıklı üçüncü bölüm, “Ankara Yılları”, “Ankara’da İki Edebiyat Dergisi: *Hız ve Görüş*”, “Muallimler Kongresinde Bir Cezri Batıcı” ve “Klasik Edebiyat Karşısında Tanpınar” alt başlıklarıyla Tanpınar’ın Ankara dönemini merkeze alır. Bu bölümde Tanpınar’ın Ankara’daki entelektüel çevreyle kurduğu ilişkiler, yayın faaliyetleri ve düşünsel konumlanışı ele alınarak biyografik anlatı yeni bir yoğunluk kazanır. “Ankara Yılları” başlığında Tanpınar’ın başkentte geçen öğretmenlik dönemi, düşünce ve kişilik yapısının belirginleştiği bir süreç olarak anlatılır. Ankara Erkek Lisesi ve Gazi Terbiye Enstitüsündeki çalışmaları, dönemin kültürel ortamı ve çevresinde toplanan isimlerle birlikte ele alınarak genç Cumhuriyet’in şekillenen entelektüel atmosferi içinde Tanpınar’ın yeri gösterilir. Bölümde Suut Kemal Yetkin, Ahmet Muhip Dıranas, Samet Ağaoğlu ve Fuat Bayramoğlu gibi isimlerin hatıralarına yer verilmesi, anlatıya canlılık kazandırır. Bu hatıralar aracılığıyla Tanpınar’ın sınıf içindeki tavrı, ders anlatışındaki üslubu, öğrencileriyle kurduğu ilişki, sohbetlerindeki incelik ve gündelik hayatındaki alışkanlıkları daha yakından hissedilir. Ayrıca ilgili bölümde Ankara’nın henüz kuruluş sürecindeki toplumsal ve kültürel görünümü de esere dâhil edilir. Yeni başkentte oluşan edebiyat çevreleri, dergi faaliyetleri, öğretmenler arasındaki tartışmalar ve dostluklar Tanpınar’ın yalnızlığını aşarak bir fikir ortamı içinde yer almasını gösterir. Yeni başkentte oluşan edebiyat çevreleri, dergi faaliyetleri, öğretmenler arasındaki tartışmalar ve kurulan dostluklar Tanpınar’ın Ankara’daki yıllarını yalnızca bir memuriyet dönemi olmaktan çıkarır. *Hız ve Görüş* dergileri etrafında şekillenen yayın girişimleri, Paul Valéry başta olmak üzere Batı ede-

biyatından yapılan çeviriler, estetik ve edebiyat üzerine kaleme alınan yazılar, onun bu dönemde düşüncesini sistemleştirdiğini ve yazı hayatını yoğunlaştırdığını gösterir. Bölüm, Ankara’nın erken Cumhuriyet yıllarındaki kültürel hareketliliğini Tanpınar’ın metinleri, girişimleri ve ilişkileri üzerinden izleyerek bu yılların onun edebî yönelişinde belirleyici bir yer tuttuğunu açık biçimde ortaya koyar.

Dördüncü bölüm “İstanbul’a Dönüş” başlığını taşır. Bu bölüm, Tanpınar’ın Ankara’dan İstanbul’a dönüşü, kültürel çevre, akademik konum ve edebî tartışmalar bakımından yeni bir safha olarak ele alınır. “Kültür ve Medeniyete Dair Bir Tartışma”, “İstanbul Dönemi Yayın Faaliyeti”, “Sihhat Meseleleri” ve “Garip Bir Münakaşa: İki Edibin Kavgası” başlıkları altında Tanpınar’ın kültür meselesine yaklaşımı, yayın faaliyetleri ve İstanbul’daki edebiyat ortamında yer alan polemikler aktarılır. Bölümde özellikle iki edibin münakaşasına ayrılan kısım, dönemin edebiyat çevrelerini ve basın dünyasını yansıtmaları bakımından ayrıca dikkat çekmektedir.

“Garip Bir Münakaşa: İki Edibin Kavgası” başlıklı alt bölümde, Tanpınar ile İsmail Habip Sevük arasında 1938 yılında İstanbul’da yaşanan ve dönemin gazetelerine de yansıyan tartışma ayrıntılarıyla ele alınır. Beyoğlu’ndaki bir lokantada başlayan ve kısa sürede kamuoyuna taşınan bu hadise, yalnızca iki yazar arasındaki kişisel bir gerilim olarak değil, edebiyat tarihine alınma, sanat anlayışı ve eleştiri ölçütleri gibi meseleler etrafında şekillenen bir tartışma olarak aktarılır. Gazete haberleri, röportajlar ve tarafların beyanları üzerinden izlenen bu süreç, dönemin basın dünyasının edebî polemikleri nasıl gündeme taşıdığını da göstermektedir.

Eserin beşinci bölümü, “II. Dünya Savaşı Seneleri: Akademi, Siyaset ve Sanat” başlığını altında ele alınır. Bu bölümde Tanpınar’ın savaş yıllarına denk gelen dönemi, akademik görevleri, siyasal temasları ve edebî faaliyetleri yer alır. Darülfünundaki kürsü çalışmaları, *Ülkü* mecmuasında yayımlanan imzasız yazıları, Maraş Milletvekilliği süreci ve idari görevleri üzerinden Tanpınar’ın yalnızca bir edebiyatçı değil, aynı zamanda dönemin kamusal hayatı içinde yer alan bir isim olarak konumu aktarılır. Bu yönüyle bölüm, Tanpınar’ın sanat, akademi ve siyaset arasında kurduğu ilişkiyi, savaş yıllarının belirlediği tarihsel ortam içinde bir arada değerlendiren bir tablo sunar.

Beşinci bölüm dört alt başlıktan oluşur ve Tanpınar’ın idari sorumluluklarını merkeze alır. Bunun nedeni, savaş yıllarına denk gelen bu evrede onun akademik üretimin yanı sıra üniversite yapısı ve devlet kurumlarıyla doğrudan ilişkili görevlerle de meşgul olmasıdır. “Maraş Milletvekilliği” ve özellikle “Tanpınar İdarî İşler Müfettişi” başlıkları, Tanpınar’ın kurumsal yapılar içindeki konumunu ve resmî görev süreçlerini ayrıntılarıyla ele alır.

“Maraş Milletvekilliği” alt başlığında Tanpınar’ın TBMM’nin 7. devresindeki görev süreci, meclis zabıtları ve döneme ait belgeler ışığında ortaya konur. Resmî evrak, mazbatalar ve çeşitli arşiv malzemeleri metne dâhil edilerek biyografik anlatı, somut belge temeline yaslanan bir doğrultuda derinleştirilir. “Tanpınar İdarî İşler Müfettişi” alt başlığında ise üniversite kadrosuna geçişi, tayin süreci ve profesörlük meselesine ilişkin yazışmalar ayrıntılı biçimde çözümlenir; hukuki ve idari boyutlar, söz konusu belgeler üzerinden temellendirilir.

Eserde biyografik anlatının yeni bir sahaya geçtiği kısım, Tanpınar’ın roman-

cı kimliğinin belirginleştiği döneme ayrılan altıncı bölümdür. “İlk Romanlar ve Akademinin Küçük Meseleleri” başlığı altında toplanan bu bölüm, edebî üretimin yoğunlaştığı ve üniversite çevresindeki tartışmaların gündeme geldiği bir dönemdir.

İlk romanlar olan *Mahur Beste* ve *Huzur*’un yazılış süreciyle başlayan bölüm, *Sahnenin Dışındakiler*, *Saatleri Ayarlama Enstitüsü* ve *Aydaki Kadın* üzerinden Tanpınar’ın roman dünyasını kronolojik bir çizgi içinde izler. Bölüm, romanların yayımlanma serüvenini aktarmakla birlikte eserlerin ortaya çıktığı zihinsel ve kültürel ortamı da dikkate alır. “Küçük Meseleler Arasında Bir Büyük Zekâ”, “Komünist Tanpınar” ve “Kendi Aynasından Tanpınar” başlıkları bu üretim sürecine eşlik eden akademik tartışmaları, yakıştırmaları ve öz değerlendirmeleri bir araya getirir.

Eserin bir diğer durağı, Tanpınar’ın uzun yıllar zihninde taşıdığı Avrupa tecrübesinin somutlaştığı dönemdir. “Asırlık Rüya: Tanpınar Nihayet Paris’te” başlığını taşıyan bu bölüm, onun Paris yolculuğunu, düşünce dünyasında karşılık bulan bir beklentinin gerçekleşmesi olarak ele alır.

Paris’te karşılaştığı entelektüel çevreler, Paul Valéry’ye duyduğu ilgi, Londra günleri ve seyahat sürecinin ayrıntıları bölüm boyunca izlenir. Bu anlatı, Tanpınar’ın Batı kültürüyle kurduğu ilişkiyi, hayranlık ve mesafe arasındaki dengesiyle birlikte verir. “27 Mayıs İhtilalinin Arifesinde, Paris’te...” başlığı ise, tarihsel atmosferi biyografik zamanla keşiştiren bir çerçeve sunar. Demokrat Parti, İsmet İnönü ve Cumhuriyet Halk Fırkası üzerine değerlendirmelerin yer aldığı kısımlar, Tanpınar’ın siyasal gelişmelere dair düşüncelerini de esere dâhil eder.

Sekizinci bölüm, “Bir Görüş Tarzı Kaybolurken” başlığıyla eserin son halkasını meydana getirir ve Tanpınar’ın düşünsel muhasebesine ayrılan bir kapanış niteliği taşır. Bölümün ikinci alt başlığı olan “Bir Çeşit Manifesto” ise yazarın günlüklerinden hareketle sanat anlayışını, kırgınlıklarını ve entelektüel yalnızlığını ortaya koyan dikkat çekici bir kesit sunar. Ne yaptım!” (Şahin, 2026: 442) diye başlayan satırlar üzerinden yazarın kendi eserleriyle, çağdaşlarıyla ve dönemin kültürel atmosferiyle kurduğu ilişki okura aktarılır. Bu bölümde Tanpınar’ın saf sanat anlayışına bağlılığı, estetik tercihleri ve ideolojik kamplaşmalar karşısındaki mesafeli tutumu ayrıntılarıyla ortaya konur. İlgili bölümde ayrıca Tanpınar’ın ölümünden on üç gün evvelki hâli ve vefatı, kronolojik bir kapanış olarak bir zihniyetin, bir estetik tavrın ve bir kültür tasavvurunun geride bıraktığı izler bağlamında değerlendirilir. Bu kısım, Tanpınar’ın son yıllarını anlatırken bir entelektüel tavrın zamanın ruhuyla kurduğu mesafenin sonuçlarını da okura gösterir.

Eser, kapsamlı bir kaynakça ve dizinle

tamamlanır. Kaynakçada Tanpınar’ın kendi eserleri, mektupları ve günlüklerinin yanı sıra, hatıralar, edebiyat tarihleri, makaleler ve monografiler yer alır. Bu çeşitlilik, eserin geniş bir literatür ve belge birikimine yaslandığını gösterir. Nitekim eserin ön sözünün sonunda paylaşılan arşiv bilgileri ve teşekkür bölümü de eserin hazırlık sürecini ayrıntılandırarak çalışmanın belgeye dayalı bir araştırma sonucunda ortaya çıktığını belirginleştirir. Bu çerçevede, Türk Tarih Kurumu ve Türkiyat Araştırmaları Enstitüsündeki malzemelerden yararlanılması, yayımlanmamış müsveddelerin değerlendirilmesi ve farklı kaynaklara başvurulması, eserin kapsamlı bir arşiv çalışmasına dayandığını da göstermektedir.

Biyografi ile kültür tarihini aynı ekseninde buluşturan bu eser, Tanpınar’ın çok yönlü şahsiyetini yaşadığı dönemin zihinsel iklimiyle birlikte kavrama imkânı sağlar. Böylelikle kitap, günümüz araştırmacıları için vazgeçilmez bir başvuru kaynağı olmanın ötesinde Cumhuriyet Dönemi entelektüel mirasın sürekliliğini taşıyan kalıcı bir kültürel hafıza eserine dönüşür.

